

Ольшевська Віра Петрівна

Начальник відділу «Ківерцівське бюро правової допомоги»

Луцького місцевого центру з надання
безоплатної вторинної правової допомоги

nikusi4kaolh@gmail.com

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Важливим здобутком нашої країни на сучасному етапі економічних реформ в Україні є запровадження системи соціального захисту населення від безробіття, що ґрунтується на принципах соціального страхування.

Відповідно до статті 46 Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі безробіття. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням та здійснюється за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел.

Економічна криза викликала зростання чисельності безробітних в усьому світі. Безробіття становить загрозу національному розвитку та безпеці, оскільки може стати головною причиною соціально-економічної дестабілізації країни.

Безробіття негативно впливає на соціально-економічний розвиток держави і зумовлює низку проблем, зокрема: скорочення обсягу валового національного продукту; зниження обсягу податкових надходжень до бюджету; зростання витрат на соціальну допомогу безробітним; знецінення наслідків навчання; масову дискваліфікацію; посилення соціальної напруженості; зниження трудової активності [1, с. 285].

Держава намагається позитивно впливати на стан зайнятості та процеси, що відбуваються сьогодні на ринку праці. Саме тому, здійснюються заходи, спрямовані на зменшення негативних наслідків від зростання кількості безробітних, шляхом запровадження соціального страхування на випадок безробіття. Цей вид страхування не лише захищає працюючих, а й служить механізмом суспільних інвестицій, доходи від яких повертаються у вигляді покращення якості життя населення, підвищення стабільності суспільства, формування спонукальних мотивів до праці, освіти й підвищення кваліфікації.

Початком становлення системи страхування на випадок безробіття в Україні вважається 11 листопада 1917 р., коли вперше було затверджено «Положення про страхування на випадок безробіття» та «Положення про біржі праці». Саме тоді було засновано першу в Україні біржу праці до обов'язків якої входили: реєстрація попиту та пропозиції робочої сили, надання посередницьких послуг з наймання працівників, здійснення статистичного обліку, збирання інформації про стан місцевого ринку праці та ін. [2, с. 43].

З проголошенням політики «воєнного комунізму» 31 жовтня 1918 р. було прийнято Положення про соціальне забезпечення працівників, в результаті чого на зміну соціальному страхуванню прийшло соціальне забезпечення.

Соціальне страхування осіб найманої праці відновилося із запровадженням нової економічної політики. 15 листопада 1921 р. був прийнятий Декрет Ради народних комісарів «Про соціальне страхування осіб, зайнятих найманою працею». Сплата страхових внесків була повністю покладена на підприємства, установи, організації, причому на приватний сектор економіки – у підвищеному розмірі.

У 1930 р. програма соціального забезпечення з надання допомоги на випадок безробіття припинила своє існування. Новий, плановий спосіб організації праці передбачав ліквідацію соціально-правового статусу безробіття та бірж праці. Було проголошено курс на повну зайнятість, відмінено усі пільги зареєстрованим на біржі безробітним, окрім негайного, безвідмовного направлення на роботу незалежно від віку, місця проживання, наявності відповідної професії.

Період «повної зайнятості» тривав аж до розпаду Радянського Союзу. Він супроводжувався неефективним використанням робочої сили, низькими вимогами до професійних якостей робочої сили, перевантаженням підприємств працівниками, коли на одному робочому місці одного робітника було здійснено поділ робіт на кілька окремих операцій і створювалось три-чотири нових робочих місця. На початку 90-х років, коли було проголошено перехід економіки України до ринкових відносин, і, відповідно, необхідними стали зміни й соціального захисту населення від безробіття.

У 1991 р. був прийнятий Закон України «Про зайнятість населення», який дозволив здійснити перехід від повної зайнятості до вільного обрання громадянами України виду діяльності та заборону примушування до праці, визначити напрями соціального захисту безробітних громадян.

Відповідно до цього Закону створено державну службу зайнятості та Державний фонд сприяння зайнятості населення.

Прийняття Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» у 2001 р. забезпечило якісно новий рівень соціального захисту населення від безробіття. Завдяки реалізації положень цього закону в Україні запроваджено страхову систему соціального захисту населення від безробіття, яка має чимало переваг і функціонує майже у всьому світі.

Сутність соціального страхування на випадок безробіття визначена Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття [3].

Вітчизняні науковці переважно трактують загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття в рамках вищезгаданого закону.

Суб'єктами страхування на випадок безробіття виступають застраховані особи, страхувальники і страховики. Застраховані особи – це наймані працівники, а також інші особи, на користь яких здійснюється страхування на випадок безробіття. Страхувальниками є роботодавці та застраховані особи, які відповідно до Закону про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття, сплачують страхові внески. Страховиком виступає Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Об'єктом соціального страхування на випадок безробіття є страховий випадок, із настанням якого у застрахованої особи виникає право на отримання матеріального забезпечення та надання соціальних послуг.

Необхідність соціального страхування на випадок безробіття в Україні зумовлена, насамперед, сучасним станом ринку праці країни, який характеризується наявністю певних проблем. На думку фахівців, найважливішими проблемами є невідповідність між попитом і пропозицією робочої сили, значна середня тривалість безробіття, наявність вимушеної неповної зайнятості, складна ситуація щодо працевлаштування окремих соціально-демографічних груп населення, необхідність підвищення рівня професійної освіти, професійного навчання працівників та ін. [4].

Крім того, соціальне страхування на випадок безробіття розвивається у складному інституційному середовищі. При обмежених можливостях працевлаштування та низькій заробітній платі близько 2 млн. економічно активних громадян у віці 20–49 років працюють за кордоном. І хоча дані Держкомстату свідчать про те, що рівень безробіття в Україні знижується, ситуація на ринку праці критична [5].

Важлива роль системи соціального страхування, в тому числі й на випадок безробіття, як вважають фахівці, підтверджується появою нових видів соціальних та економічних ризиків. Вони зумовлені економічним спадом суспільного виробництва, викликаного соціально-політичною нестабільністю, втратою значної частини промислового потенціалу в результаті анексії Криму і військових дій на Сході країни. Виникла необхідність перегляду стратегічних орієнтирів соціальної політики держави, спрямованих на зниження рівня безробіття та забезпечення українців гідною роботою [6, с. 72].

На думку фахівців, за останні роки в Україні досягнуті суттєві позитивні зрушення у сфері соціального страхування на випадок безробіття, однак, потребують вирішення питання, пов'язані із зміцненням фінансової основи функціонування Фонду соціального страхування на випадок безробіття, підвищенням рівня страхових виплат, покращенням якості послуг системи соціального страхування на випадок безробіття, забезпеченням ефективного використання коштів фонду, удосконаленням механізмів стягнення страхових внесків та ін.

Список використаних джерел:

1. Кириленко О.П. Соціальне страхування: підруч. / за ред. О.П.Кириленка та В.С. Толуб'яка. Тернопіль: Економічна думка, ТНЕУ, 2016. 516 с.
2. Купрій О. Соціальне страхування на випадок безробіття в Україні: історія становлення, досягнення, проблеми та перспективи. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 7. с. 42–47
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. Закон України № 1533-III від 02.03.2000 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2249-VIII від 19.12.2017) // URL: zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1533-14
4. Безкровний О.В., Лихопій В.І., Анісімова Д.І. Соціальне страхування на випадок безробіття у вирішенні проблеми зайнятості населення України URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/.../15.pdf>

5. Горбей А.В., Созанська І.П. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття. URL: molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/14dec2015/14.pdf

6. Козоріз Г.Г. Соціальне страхування як елемент державної соціальної політики. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. с.70–77.

Осоховська Світлана Леонідівна

Заступник керівника апарату – начальник відділу аналітичної, організаційної роботи та планування апарату Горохівської райдержадміністрації
os1982@ukr.net

ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ

Формування місцевого бюджету є одним із найважливіших питань для новоствореної об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Для пльнування бюджету ОТГ, насамперед, слід зясувати із яких саме доходів та видатків може складатись її новий бюджет. Особливості формування та виконання бюджетів ОТГ визначено ч. 4 ст. 67 Бюджетного кодексу України та п. 38 Прикінцевих та перехідних ухвал до нього. ОТГ, які створені за законом та перспективним планом формування територій громад області, мають такі самі повноваження, як міста обласного значення та прямі міжбюджетні зносини з державним бюджетом. Що це означає для бюджетів ОТГ? Доходи бюджетів ОТГ формуватимуться за рахунок таких джерел доходів, як і у містах обласного значення. До бюджетів ОТГ, крім доходів, що зараховуються до бюджетів сільських, селищних, міських міст районного значення, також зараховуватиметься 60% податку на доходи фізичних осіб.

Реформа децентралізації передбачає перехід на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом новостворених об'єднаних територіальних громад. Такий стимул дає змогу прискорити процес об'єднання і довести твердження «успішні громади є локомотивом розвитку країни». Для бюджетів ОТГ застосовується горизонтальне вирівнювання податкової спроможності: визначається базова (з державного бюджету – місцевому) чи реверсна (з місцевого бюджету – держбюджету) дотація.